

Ibrahim GASHI & Donika AVDULLI

**KONTRIBUTI I STUDIUESEVE KOSOVARE NË FUSHËN E
HISTORIOGRAFISË SHQIPTARE (1980-1999)**

Kontributi i gruas në trendet emancipuese dhe zhvillimore të shoqërisë kosovare është mbresëlënës dhe impresiv, kur kihet parasysh trajektorja historike shumë sfiduese që kaloi Kosova dhe populli i saj gjatë shekullit XX. Gratë e Kosovës, kanë dhënë kontribute vërtet domethënëse përgjatë gjithë historisë së Kosovës, duke filluar nga lëvizjet për të drejtat e njeriut dhe më pas lëvizjet politike për pavarësi dhe shtetndërtim. Angazhimi dhe kontributi i gruas është gjurmëlënës dhe mbresëlënës në të gjitha aspektet e jetës shoqërore, sociale, politike, ekonomike, kulturore dhe shkencore. Gratë përmes njohurive profesionale, thellësisë së mendimit, oratorisë, kreativitetit dhe elokuencës së admirueshme arritën të japin kontribute të çmuara edhe në fushën e shkencës dhe arsimit kombëtar.

Në këtë kuadër kemi zgjedhur që në këtë trajtesë të sjellim më dedikim kontributin e studiueseve kosovare në fushën e historiografisë dhe me këtë rast, duke respektuar periudhën kohore 1980-1999, kemi analizuar kontributet shkencore të atyre që mund të cilësohen si pioniere të studimeve historiografike në Kosovë. Në këtë plejadë të shkencëtareve të mirënjohura të botës shqiptare bëjnë pjesë edhe studiueset kosovare nga fusha e historisë përkatësisht arkeologjisë dhe etnologjisë, si: Drita Statovci, Edi Shukriu, Drita Bakija-Gunga, Sulltane Uka-Kojçini, Exhlale Dobruna-Saliu, Sabile Keçmezi-Basha, Emine Arifi-Bakalli e të tjera. Kontributi i tyre profesional është i përqendruar në hulumtimet arkeologjike, historinë antike, mbrojtjen e integruar të trashëgimisë kulturore, në historinë moderne e bashkëkohore duke trajtuar tema të rëndësishme historike, si: pozitën e shqiptarëve midis dy luftërave botërore, pozitën e shqiptarëve në Jugosllavi, lëvizjet ilegale patriotike shqiptare në Kosovë, pozitën e

gruas, dhe tema mbi strukturën ekonomike, shoqërore dhe arsimore të KSA - Kosovës e shumë të tjera.

Me studimet e tyre veçmas pas rënies së komunizmit dhe heqjes së censurës ato kanë kryer një mision të shenjtë sa shkencor po aq edhe kombëtar, duke nxjerrë nga përbaltja ideologjike dhe politike figura të ndritshme të Lëvizjes sonë Kombëtare të cilat për më shumë se dyzet vjet ishin stigmatizuar si armiq të regjimit dhe ishin hequr nga historia ose për më keq ishin futur në histori, por në mënyrë të shtrembëruar.

Profesoresha e respektuar e etnologjisë, *prof. dr. Drita Halimi-Statovci*, bashkëpunëtoresh shkencore e Institutit të Historisë dhe Institutit Albanologjik të Kosovës dhe njëra nga themelueset e Departamentit të Antropologjisë mbetet një nga pionieret dhe studiueset më të spikatura në fushën e etnologjisë dhe të historisë. Ka lindur në Gjilan më 14 prill të vitit 1945. Shkollën fillore e filloi në Beograd, ndërsa e mbaroi në Prishtinë. Ajo studimet i vazhdoi në Universitetin e Prishtinës në Degën e Gjeografisë ku edhe diplomoi në vitin 1969. Më pas magjistroi në Universitetin e Zagrebit në vitin 1973 dhe po ashtu doktoroi në Fakultetin e Shkencave Matmatikore-Natyrore të Universitetit të Zagrebit në Degën e Gjeografisë në vitin 1981.¹

Në Fakultetin Filozofik, në Departamentin e Etnologjisë ligjëroi disa lëndë, si: “Kultura dhe mënyra e jetës së shqiptarëve”, “Hyrye në etnologji” dhe “Antropologji kulturore”. Janë të mirënjohura dhe gjerësisht të lexuara veprat e saj: “Zhvillimi historik i zejtarisë dhe rëndësia e saj bashkëkohore për strukturën ekonomiko-shoqërore të KSA të Kosovës”, (1981), “Kërkime etnografike” (1988),² “Etnologjia flet” (1998),³ “Veshjet shqiptare të Kosovës” (2009), “Ta njohim dhe ta ruajmë trashëgiminë kulturore” (2009), “Nga djepi në përjetësi” (2014), “Pikturimi i fytyrës në Kosovë” (2018). Ajo ishte pjesë e grupit editorial mbi Universitetin e Prishtinës: “Një jetë për një universitet” (Vëllimi I, 2000) dhe (Vëllimi II, 2009).⁴

¹ Robert Elsie, *Historical Dictionary of Kosovo*, The Scarecrow Press, Oxford 2004, 73.

² Hanëmsaha Ilazi, *Gra të njohura të trojeve shqiptare*, Koha, Prishtinë 2015, 338-339.

³ Robert Elsie, *Historical...*, 73.

⁴ Hanëmsaha Ilazi, *Gra...*, 338-339.

Akademie Edi Shukriu arkeologe, historiane e antikitetit, poete dhe veprimtare e spikatur dhe politikane e Kosovës në vitet e stuhishme të shtetësisë paralele dhe deputete e Kuvendit të Kosovës në legjislaturën 2002-2004. Në fushën e historiografisë dhe të arkeologjisë ka deponuar një kontribut të çmuar dhe të pamatur nga pikëpamja cilësore dhe vëllimore. Është autore e shumë monografive, teksteve universitare dhe dhjetëra studimeve dhe artikujve shkencorë nga fusha e arkeologjisë, studimeve ilire dhe dardane dhe studimeve të periudhës antike në përgjithësi. Edi Shukriu ka lindur më 22 tetor të vitit 1950 në Prizren. Shkollën fillore si dhe shkollën e mesme i përfundoi në Prizren. Ndërsa studimet për arkeologji i përfundoi në Universitetin e Beogradit në vitin 1972 ku edhe magjistroi në vitin 1977. Doktoroi në Universitetin e Prishtinës në vitin 1991 duke marrë titullin *Doktor e Shkencave Historike*.⁵

Akademie Edi Shukriu njihet edhe si organizatore dhe drejtuese e shumë aktiviteteve të gërmimeve arkeologjike anë e kënd Kosovës, rezultatet e të cilave janë përmbledhur cilësisht në veprat e saj. Ajo themeloi “Grupin e Arkeologëve të Rinj” në kuadër të UP-së. Gjatë viteve 1974-1979 punoi në Muzeun e Kosovës.⁶ Edi Shukriu ka hyrë tashmë në panteonin e përjetësisë së intelektualeve më të spikatura shqiptare nga Kosova. Studimet e saj monografike: *Historia e Kohës së Vjetër - Lindja e Lashtë* (1995), *“Dardania paraurbane”* (1996), *“Kosova antike”* (2004), *“Kisha e Shën Prendës - Prizren”* (2012), *“Hyjnesha Dardane”* (2014), *“Studime për Dardaninë”* (2016), dhe kontributet në *“Fjalori Enciklopedik i Kosovës”* (2018). Ndërsa disa nga artikujt shkencorë të saj janë: *“Rezultate paraprake arkeologjike përgjatë rrjedhës së poshtme të Drinit të Bardhë”* (1977), *“Zef Mirdita - Studime dardane”* (1980), *“Kultura materiale dardane në gjysmën e dytë të mijëvjeçarit të parë”* (1983), *“Monedhat e perandorëve Volusian dhe Valentinian”* (1985), *“Mozaiku i Orfeut”* (1986), *“Veprimtaria arkeologjike e Shtjefën Gjeçovit”* (1988), *“Dea e Dardanisë dhe mozaiku i Orfeut”* (1989),⁷ *“Kultura materiale e regjionit të Llapit në parahistori dhe antikë”* (1990), *“Kulti i diellit te*

⁵ Hajrullah Koliqi, *Gruaja ndër shekuj - arsimi dhe emancipimi i saj*, Libri Shkollor, Prishtinë 2009, 356-357.

⁶ Hanëmshahe Ilazi, *Gra...*, 332-335.

⁷ ASHAK, Akademie Edi Shukriu, <https://ashak.org/anetaret/edi-shukriu/> (14.08.2023).

dardanët, Studimi etnografik i ndryshimeve bashkëkohore në kulturën e popullit shqiptar” (1990), “The Kosova Issue - A Historic and Curent Problem” (1993), “Dardania antike” (1994), “Aspekte të historisë politike të Mbretërisë Dardane” (1996), “Kosova, kontinuiteti etnik dhe historik i subjektivitetit të saj” (2000), “Dardanët në veprat e Aristofanit, Menandrit dhe Cecil Staitit” (2001), “At Shtjefën Gjeçovi - arkeolog dhe mbrojtës i trashëgimisë kulturore” (2003), “Shteti dardan” (2003), “Trashëgimia arkeologjike e Kosovës dhe risimet” (2006), “Qeverisja gjinore në antikitet - Pudu Hepa dhe ndërtimi i paqes” (2006), “Parahistoria dhe historia antike e Kosovës” (2008),⁸ “Rrënjët historike të Kosovës, Tempulli i dijes (1970-2012)” (2012), “Shkencëtarët hungarezë - kontributi për trashëgiminë kulturore të Kosovës” (2014), “Gërmimet e Universitetit të Prishtinës në Ulpianë, Gërmime dhe studime arkeologjike në Kosovë 2000-2012” (2014), “Fazat zhvillimore të arkeologjisë dhe gërmimet e pasluftës në Kosovë” (2014), “Konventa e Valetës dhe Arkeologjia e Kosovës” (2016), “Hyjnesha Dardane (Dea Dardanica), Iliria dhe ilirët” (2018), “Cinabari dhe pikturimi shkëmbor parahistorik i Vlashnjës (Kosovë)” (2019), “Si e siguronin dardanët kripën jetike?” (2020), “Valva aortale simbol dardan i përjetësisë” (2022) etj.

Janë të njohura edhe shumë dokumentarë të saj, si: “Parandalimi i luftës në Kosovë” (1995) si dhe “Ulpiana antike” (2010). Edi Shukriu u shqua dhe si shkrimtare e poete. Në vitin 1972 kishte botuar edhe përmbledhjen e saj më poezi “Sonte zemra ime feston”. Ajo rithemloi Filarmoninë e Kosovës dhe mbështeti Baletin për t’i vënë bazat e Operës. Ajo mori pjesë në programin prestigjioz International Writing Program të Universitetit të Iovas - SHBA në vitin 2005. Ishte themeluese dhe kryetare e Forumit të Gruas së Lidhjes Demokratike të Kosovës gjatë viteve 1995-2000. Pas mbylljes së shkollave shqipe në Kosovë, organizoi aksionin “Çdo ditë - dy orë mësim”. Ajo po ashtu inicioi dhe themloi “Grupin e Krijuesve dhe Veteranëve të Arsimit” në vitin 1993 me ndihmën e shumë grave të tjera. Edi Shukriu po ashtu ishte pranuar në Akademinë Evropiane të Shkencave dhe Arteve me seli në Salzburg dhe mes të tjerash në atë kohë kishte deklaruar: *“Anëtarësimi në institucionin prestigjioz evropian është një mundësi e mirë për thyerjen e paragjyqimeve që*

⁸ Hajrullah Koliqi, *Gruaja ndër...*, 357.

*ekzistojnë për Kosovën - shtetin më të ri në Ballkan. Ka ardhur koha që të shihet në një anë tjetër dhe të dihen vlerat që i ka ky vend duke lënë pas të kaluarën”.*⁹

Prof. Dr. Drita Bakija-Gunga, studiuese dhe pedagoge në Departamentin e Historisë për lëndët e metodikës së historisë. Si historiane grua pothuaj tërë opusin e saj shkencor ia kushtoi studimit të rolit dhe kontributit të gruas kosovare në lëvizjet dhe proceset e rëndësishme emancipuese dhe kombëtare të shqiptarëve. Drita Bakija-Gunga është grua e parë në Kosovë e cila mori titullin doktor i shkencave të historisë në vitin 1982. U angazhua po ashtu në Teatrin Amator të Gjakovës. Ligjëroi si pedagoge e jashtme lëndët, si: Studime gjinore, Metodikë e historisë dhe Metodologji bashkëkohore e historisë në Fakultetin Filozofik, Dega e Historisë.¹⁰ Ajo ka lindur më 31 dhjetor të vitit 1943 në Gjakovë. Shkollën fillore dhe të mesme i përfundoi në Gjakovë për të vazhduar pastaj studimet në Degën e Historisë në Universitetin e Sarajevës dhe më pas në Universitetin e Prishtinës. Në Fakulteti Filozofik, Universiteti i Prishtinës mbrojti temën e masterit të titulluar: “Lëvizja e grave në mes të dy luftërave botërore (1977). Ishte themeluese e Shoqatës së Gruas, e para organizatë e grave në ish-Jugosllavi.”¹¹

Nga përmbledhja e të dhënave jetëshkrimore rezulton se ajo ishte e para grua që mori gradën shkencore në histori (1982) me temë “Gratë e Kosovës në periudhën e ndërtimit socialist 1945-1978”.¹² Janë të rëndësishme studimet e saj me tematikë rolin e gruas, si: “Lëvizja e grave në Kosovë në mes dy luftërave botërore”, 1977; “Gratë e Mitrovicës dhe rrethinës në Lëvizjen Punëtore mes dy luftërave, Mitrovica dhe rrethina”, 1979; “Lidhja e Prizrenit dhe grua shqiptare”, Konferenca Kombëtare për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit, Tiranë 1979; “PKJ dhe puna me gratë e Kosovës mes dy luftërave botërore”, *Përparimi*, nr. 2; 1979, “Gjendja dhe pozita e grave në Kosovë në Mbretërinë e Jugosllavisë dhe gjatë Luftës së Dytë Botërore”, *Dituria*, nr. 3-4-1982; “Disa aspekte të zhvillimit të

⁹ Hanëmshahe Ilazi, *Gra...*, 333-335.

¹⁰ Po aty, 325-326.

¹¹ Po aty.

¹² Drita Bakija-Gunga, *Gratë e Kosovës në periudhën e ndërtimit socialist (1945-1978)*, Instituti i Historisë, Prishtinë 1986, 1-6.

Frontit Antifshist të grave të Kosovës”, *Kosova*, nr. 13-14 1985; “Portreti historik i Shote Galicës”, 1999 etj.¹³

Prof. Dr. Sulltane Kojçini-Ukaj, ishte historiane dhe punonjëse shkencore e Institutit të Historisë së Kosovës gjatë viteve 1975-2012. Ajo ka lindur më 1 shkurt të vitit 1947 në Pejë. Shkollën fillore dhe të mesme i kreu në vendlindje. Ndërsa studimet universitare i përfundoi në vitin 1975 në Fakultetin Filozofik, Dega e Historisë në Universitetin e Prishtinës. Po në këtë fakultet magjistroi në vitin 1977 me temën: “Gratë e Kosovës në Lëvizjen Nacionalçlirimtare”. Po ashtu këtu edhe doktoroi në vitin 1984 me temën: “Zhvillimi i arsimit në Kosovë 1945-1952”. Në vitin 1973 u angazhua mësimdhënëse e lëndës së historisë në Shkollën Ekonomike të Pejës, ndërsa nga vitit 1975 filloi punën në Institutin e Historisë. Në këtë institucion arriti të gjitha thirrjet shkencore nga asistentja deri te pozita e këshilltares shkencore. Gjatë rrugëtimit të saj shkencor ajo trajtoi kryesisht tematika të arsimit në Kosovës pas Luftës së Dytë Botërore me ç’rast botoi më 1997 librin “Kudri arsimor shqiptar në Kosovë në shënjestrën e sigurimit shtetëror (1945-1952) dhe monografinë “Zhvillimi i arsimit në Kosovë 1945-1952”, më 2005. Mori pjesë në aktivitete të ndryshme në Kosovë dhe jashtë vendit me referate të ndryshme shkencore, me tema shumë aktuale, si: “Studentët shqiptarë në Universitetet e ish-Jugosllavisë në vitet 1930-1940”, etj. Nga viti 2011 ishte bashkëpunëtorë e jashtme në Fakultetin Filozofik në Degën e Historisë. Po ashtu këtë vit u angazhua si ligjëruese e rregullt në Kolegjin Universitar “Pjetër Budi”.¹⁴

Prof. dr. Exhlale Dobruna-Salihu, ka lindur në Gjakovë më 1 dhjetor të vitit 1949, ku edhe përfundoi shkollën fillore dhe të mesme. Studimet i kreu në Universitetin e Zagrebit, Dega e Arkeologjisë në vitin 1972 duke u bërë edhe arkeologia e parë shqiptare në Kosovë. Aty magjistroi në vitin 1975 dhe doktoroi në vitin 1995. Nga viti 1973 deri në vitin 1977 ka punuar në Institutin e Historisë në Kosovë. Ajo është një ndër studiueset e para të arkeologjisë së periudhës antike, me fokus dardanët dhe Dardaninë gjatë periudhës romake, e cila trajton me pasion çdo gjë që lidhet me arkeologjinë nga skulptura e deri te

¹³ Hanëmsaha Ilazi, *Gra...*, 325-326.

¹⁴ Po aty, 328-329.

artefaktet.¹⁵ Është i njohur projekti saj studimor i përgatitur në disa qendra të njohura arsimore, si në Romë të Italisë dhe i botuar më pas si monografi “*Plastika dekorative dhe figurative e gurit në Dardani gjatë kohës së romake - Sepulkrale dhe e kultit, 1-2*”, Prishtinë 2003-2005 dhe libri më i ri studimor “*Saxa loquuntur (Gurët flasin)*”, Prishtinë, 2016, i cili është një dëshmi e këtij kërkimi të pashkëputshëm, një përpjekje e madhe kjo për zbardhjen e fakteve arkeologjike nga periudha romake nëpër trevat iliro-dardane, deri te problemet metodologjike në arkeologjinë gjithëshqiptare. Prof. dr. Exhlale Dobruna-Saliu ka dhënë një kontribut të çmuar edhe si pedagoge në Universitetin Shtetëror të Tetovës, në periudhën e parazyrtarizimit dhe paszyrtarizimit të tij. Për kontributin e dhënë në fushën e arkeologjisë Kuvendi i Komunës së Gjakovës - Drejtoria për Kulturë, Rini dhe Sport, në vitin 2007 i jep mirënjohje. Po ashtu, gjatë viteve 2001-2004 ka qenë deputete e Kuvendit të Kosovës dhe anëtare e Kuvendit për arsim dhe shkencë.¹⁶

Prof. Dr. Sabile Keçmezi-Basha, historiane dhe publiciste shumë produktive, e cila tashmë ka hyrë bindshëm në analet e historiografisë shqiptare në Kosovë, me mbi 100 zëra autorialë të veprave dhe studimeve shkencore nga kjo fushë. Sabile Keçmezi-Bash ka lindur në Koretin të Dradanës (ish-Kamenicës). Ishte gruaja e parë nga Kosova, që mbaroi Fakultetin e Shkencave Politike në Beograd në vitin 1977. Studimet pasuniversitare i kreu në Universitetin e Prishtinës në vitin 1980, në Degën e Historisë dhe doktoroi në vitin 1984.¹⁷ Për një periudhë studimore më shumë se 40-vjeçare dr. Sabile Keçmezi-Basha krahas shumë temave ajo tanimë portretizohet nga studiuesit e rinj si autore që ka lënë gjurmë në trajtimin e tematikës së Lëvizjeve Nacional-Demokratike shqiptare në Kosovë pas Luftës së Dytë Botërore dhe Lëvizjes Politike Ilegale Shqiptare në Kosovë në vitet nën regjimin komunist.¹⁸ Janë të

¹⁵ Konferencë shkencore: “*Prof. Dr. Exhlale Dobruna-Saliu, Një jetë kushtuar arkeologjisë*”, <http://www.gjakovapress.info/prof-dr-exhlale-dobruna-saliu-nje-jete-kushtuar-arkeologjise/amp/> (14.08.2023).

¹⁶ Hanëmshahe Ilazi, *Gra...*, 335-336.

¹⁷ Teuta Shala-Peli, *Prof. Dr. Sabile Keçmezi-Basha, Indentiteti shkencor dhe krijues*, Lidhja e Shkrimtarëve të Kosovës, 2012, Prishtinë 10-23.

¹⁸ Konferencë Shkencore: “40 vjet veprimtari shkencore e krijuese të Prof. Dr. Sabile Keçmezi-Basha”, Prof. Dr. Haki Kasumi, “*Kontributi i madh kombëtar e shkencor i Prof. Dr. Sabile Keçmezi-Bashës në historiografinë shqiptare*”,

mirënjohura veprat e saj nga kjo tematikë, si: “Programet Politike të Lëvizjes Kombëtare Shqiptare 1878-1990”, 2013; “Veprimtaria atdhetare ilegale në Anamoravë 1945-1990”, 2013 ;“Të burgosurit politikë shqiptarë në Kosovë 1945-1990”, 2010; “Shtypi ilegal shqiptar në Kosovë (1945-1999)”, 2009; “Organizatata dhe grupet ilegale në Kosovë 1981-1989”, 2003; “Lëvizja Patriotike Shqiptare në Kosovë 1945-1947”, 1999, “Lëvizja Ilegale Patriotike Shqiptare në Kosovë më 1945 1948”, 1998; monografia “Gjilani me rrethinë” (bashkautore), 2012; “Sulejman Krasniqi - veprimtaria atdhetare”, 2012; ekspozitë “Shtypi i Lëvizjes Kombëtare Shqiptare (1945 - 1999)”, 2012;¹⁹ “Kontributi atdhetar i Hyrije Hanës”, 2011; “Kosova në shtypin e mërgatës shqiptare 1945-1990”, 2011; “Kosova në shtypin e mërgatës shqiptare (1945-1990)”, 2011; “Zhvillimi historik i PKJ-LKJ-së në Kosovë më 1945-1966 (nga viti 1945 deri te Plenumi i Brioneve)”, 1987;²⁰ “Vlerësime politiko-historike”; “Kosova 1945-1990”²¹ (Vështrim politiko-historik, 2017; “Formimi dhe veprimtaria e NDSH-së - procesi gjyqësor i Prizrenit, 1946”, 2018; “Ngjarjet, dëshmitë dhe identiteti Kombëtar”, 2018; “Ballafaqim me dëshmitë historike”, Instituti i Historisë, 2018, dhe shumë vepra dhe artikuj studimorë.²² Ajo është anëtare e shoqatave të ndryshme, si: Shoqata e Shkrimtarëve të Kosovës, Shoqata e Shkrimtarëve për Fëmijë, Shoqata e Historianëve të Kosovës, Shoqata e Politologëve të Kosovës, Shoqata e Intelektualëve të Anamoravës, Piu voci nel cora-Itali, Leopardin Comunita Coro a Piu- Itali etj.²³

Prof. Dr. Emine Arifi-Bakalli, ka lindur më 10 tetor 1951, në fshatin Babush i Muhaxhirëve në një familje muhaxhirësh të dëbuar nga sanxhaku i Nishit. Shkollën fillore dhe të mesme i përfundoi në Prishtinë. Studimet për histori i mbaroi në Universitetin e Prishtinës, ku mbaroi po ashtu edhe studimet e doktoratës në vitin 1984. Dr. Emine Bakalli ishte ndër pedagoget e para dhe shumë të respektuara të

<https://www.epokaere.com/kontributi-i-madh-kombetar-e-shkencor-i-prof-dr-sabile-kecmezi-bashes-ne-historiografine-shqiptare/> (17.08.2023).

¹⁹ Hanëmshahe Ilazi, *Gra...*, 288-291.

²⁰ Teuta Shala-Peli, “Kontributi atdhetar i gruas shqiptare parë nën prizmin e studimeve të Prof. Dr. Sabile Keçmezi-Basha”, *Gazeta: Epoka e Re*, Nr.5566, e hënë, 3 shtator 2018.

²¹ Sabile Keçmezi Basha, *Kosova 1945-1990*, Instituti i Historisë, Prishtinë 2017, 1.

²² Hanëmshahe Ilazi, *Gra ...*, 288-291.

²³ Po aty, 289.

Departamentit të Historisë në Universitetin e Prishtinës, për lëndët e historisë moderne dhe bashkëkohore shqiptare. Gjatë viteve 1980-1990 u angazhua për mbrojtje të autonomisë së Universitetit, kundër masave të dhunshme të regjimit të Beogradit. Ajo ishte kryetare e Pleqësisë së Fakultetit Filozofik. Shquhet për kontributet e saj studimore dhe publikimet në fushën e historiografisë moderne dhe bashkëkohore shqiptare. Është autore e shumë veprave dhe artikujve të publikuara brenda dhe jashtë vendit.²⁴

Veprat më të rëndësishme historiografike të koleges Arifi-Bakalli janë: “Marrëdhëniet ekonomike shqiptaro-jugosllave 1929-1939”,²⁵ “Përballje historiografike”,²⁶ “Çështje nga historia moderne dhe bashkëkohore shqiptare”, “Komiteti Mbrojtja Kombëtare e Kosovës”, “Gjenocidi dhe aktet gjenocidiale të pushtetit serb ndaj shqiptarëve nga Kriza Lindore e këtej”, “Isë Boletini dhe koha e tij”, “Kosova shtet i pavarur dhe sovran”, “Akademik Ali Hadri” etj.

Krahas edhe dhjetëra studimeve e artikujve shkencorë dhe kumtesave shkencore të prezantuara në konferenca vendore dhe ndërkombëtare. Ajo është angazhuar aktivisht në avancimin e procesit mësimor në Fakultetin Filozofik dhe në avancimin reformues të Universitetit të Prishtinës në vitet 1981-1991. Ishte po ashtu anëtare e grupit të ekspertëve për hartimin e plan-programeve për sistemin e ri shkollor.²⁷ Jemi shumë të vetëdijshëm se në këtë version të shkurtër të kësaj teme do mund të shpalosim fare pak nga një opus mjaft i gjerë i krijimtarisë së këtyre studiueseve dhe pedagogëve të respektuara. Janë për admirim personalitetet e shkencës që janë kaq prodhues dhe që i japin brezit të tyre dhe sidomos brezave të ardhshëm kaq shumë vlera diturore, ndërsa veten e fusin në panteonin e dijetarëve të kombit. Kur fliste për mësuesin shkencëtar i madh Albert Ajnshtajni theksonte: “*Arti suprem i mësuesit është që të zgjojë gëzimin, shprehinë krijuese dhe diturinë*”. Koleget e nderuara historiane, arkeologe dhe etnologe si pishtarë dhe mësuese të vërteta kanë ngjallur gëzim, shprehi krijuese dhe dituri shkencore, duke e bërë shumë më të dashur profesionin që ato kishin zgjedhur për ne si studentë të tyre dhe brezat

²⁴ Po aty, 330-331.

²⁵ Emine Arifi-Bakalli, *Marrëdhëniet ekonomike shqiptaro-jugosllave 1929-1939*, Instituti i Historisë & Koha, 1997, Prishtinë1.

²⁶ Emine Arifi-Bakalli, *Përballje historiografike*, Botimpex, Prishtinë 2015, 1.

²⁷ Hanëmshahe Ilazi, *Gra...*, 330-331.

pasues. Personaliteti i tyre krijues dhe njerëzor ishte dhe vazhdon të jetë inspirues për secilin që synon të arrijë majat. Madhështia e tërë kësaj qëndron se koleget që janë në mes nesh edhe pse kanë një moshë vazhdojnë të jenë po aq inspiruese dhe produktive.

Ne që kishim fatin t'i njihnim personalisht si studiuese, si kolege dhe bashkëpunëtore, e konsiderojmë vetën të privilegjuar por dhe krenar që ndajmë të njëjtin profesion. Dua ta potencoj pjesën humane të personalitetit të tyre, sipas perceptimit tim. Ju secila, pa dallim, gjithmonë keni reflektuar respekt, korrektësi dhe elokuencë të madhe në komunikim dhe në sjellje më të tjerët. Arma më e fortë në pjesën njerëzore të personalitetit tuaj duket të ketë qenë sinqeriteti dhe modestia, ndërsa në pjesën profesionale puna e madhe kërkimore dhe pedanteria e të shkruarit shkencor dhe artistik. Shumë nga ne që kemi pasur fatin të lëvizim në institute dhe universitete të botës perëndimore, kur ndodhemi përpara krijimtarisë suaj ndjehemi shumë mirë, sepse si kolege tona keni arritur të keni kontribute të krahasueshme më studiuesit dhe shkencëtarët perëndimore, anipse keni vepruar dhe krijuar në një ambient pakrahasimisht më të trazuar. Në fund ju urojmë të keni shëndet të mirë dhe kohë të pakufizuar për të shijuar jetën tuaj dhe për të krijuar atë që mendoni se duhet ta bëni.